

BASEL I, BASEL II, BASEL III SERMAYE UZLAŞILARI

Halil GENCER^(*)

ÖZET

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra küreselleşmenin de etkisiyle finans sektörü dünya ekonomisinin omurgası haline gelmiştir. Finans sektörünün ana oyuncularını olarak da bankacılık sektörü kendini geliştirmiştir. Söz konusu bu bankalar kendi ülkelerinin yasal düzenlemelerine tabi olarak faaliyet gösterdikleri için uluslararası küresel finans piyasasında bir standardizasyon yoktu. Finans piyasasında yaşanan krizler, sermaye yapıları çok güçlü denilen bankaların batması ve artık bu piyasada meydana gelen en küçük bir sarsıntının bile domino etkisiyle tüm dünya ekonomisini etkilemesi nedeniyle finans piyasası ve bu piyasanın temel taşları olan bankacılık sektörü için bir düzenleme yapılması gerekiyordu. Bankaların risk yönetimi, bankaların içsel ve dışsal denetimi ve piyasanın sağlıklı işlemesi gibi konular için uluslararası düzeyde Basel sermaye yeterliliği uzlaşıları uygulamaya konulmuştur. 1988'den beri piyasadaki yapı taşları için çerçeve kriterler belirlemiş ve her eksikliği tamamlama tamamlama günümüze kadar ulaşmıştır. Basel Uzlaşıları hem dünya ülkelerinde hem de ülkemizde kabul görmüştür.

Anahtar kelimeler: Basel, Basel Kriterleri, Sermaye Yeterliliği, Kredi Riski, Piyasa Riski, Operasyonel Risk

ABSTRACT

After the second half of the 20. century with the help of the influence of globalization, the financial

^(*) Vergi Müfettiş Yardımcısı

sector has become the backbone of the world economy. Financial sector as the main players in the banking sector has developed itself. There was no standardization in the international finance market because the financial institutions in banking sector are operated according to their regulations. Due to the fact that financial market crises, the banks have strong capital structures collapses', like a domino effect, even a small shock affects the entire world economy. Therefore, it had to be done some regulations for the financial sector and the banking sector which is the cornerstone of it. For the subjects of risk management in banks, internal and external control of the banks and healthy functioning in the market, The Basel Capital Adequacy Accord put into practice. Since 1988, Basel Accords have determined framework criterias for the cornerstones in the market and the lack of the system has been completed as the time passes. Basel Accords has been approved by the world as well as in our country.

Key Words: Basel, The Criterias of Basel, Capital Adequacy, Credit Risk, Market Risk, operation Risk

1- GİRİŞ

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), 1930 yılında 1. Dünya Savaşı sonrası yenilen Almanya'nın Versailles Anlaşması çerçevesinde savaş tazminatı ödemelerini izlemek ve bunun yanı sıra merkez bankaları arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere -1930 Young Planı çerçevesinde¹ kurulmuştur.² İsviçre'nin Basel kentinde uluslararası bir sözleşmeye dayanarak oluşturulmuş ve Sözleşme Lahey'de 20 Ocak 1930 tarihinde bir konferansta kabul edilmiştir.³ Türkiye'de 5 Haziran 1964 ve 6/3177 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile BIS Sözleşmesini onaylayarak Banka'ya katılmıştır.

Tazminat ödemeleri sona ermesinden sonra ise, parasal ve finansal istikrarı sağlamak için merkez bankaları ve finansal kurumlar arasındaki işbirliğini geliştirmeye çalışmıştır.⁴ BIS bankacılık faaliyetlerine ilişkin riskleri kendi faaliyet çerçevesinde ele alarak incelemiş ve bu konuda çalışmalar yapacak özel birimler oluşturmuştur.

1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin sona ermesi ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi, uluslararası para ve sermaye piyasalarında önemli dalgalanmalara neden olmuştur.⁵ Ayrıca 1974 Batı Almanya'daki Bankhaus Herstatt'ın ve ABD'deki Franklin National Bank'ın iflası büyük korku yaratmıştır.⁶ Piyasalardaki dalgalanmalara neden olan bu sorunları ortadan kaldırmak amacıyla 1974 yılı sonunda BIS bünyesinde "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi" adı altında bir komite kurulmuştur. Komite üyeleri Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'den oluşmaktadır.

¹ Horasan, İ ; Bankacılık sektöründe kredilendirmede uygulanan finansal analiz teknikleri ve Basel 2 kriterlerinin karşılaştırılması. Syf 74, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2010.

² Eser, E. ; Basel 2 uzlaşısı çerçevesinde kredi riskinin incelenmesi ve kredi riskinin ölçümüne yönelik kantitatif bir çalışma. Syf 8, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2010.

³ Ay, İ. C. Basel Kriterleri Çerçevesinde Türk finans ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Düzenlenmesi. Syf 40, Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2010

⁴ Bektaş, Z; Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri, syf 33, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2009.

⁵ Eser, E; a.g.e. syf 8.

⁶ Horasan İ, a.g.e syf 74.

Komitenin asıl görevi uluslararası bankalar, yerel bankalar ve yerel otoritelerle çalışarak, onların da görüş ve önerileri doğrultusunda, bankacılık sektörü için ortak standartların belirlenmesi, uygulanması ve test edilmesini amaçlamaktadır. Basel Komitesinin aldığı kararların resmi olarak bir bağlayıcılığı yoktur. Düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımaktadır, ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri, uluslararası platformda dışlanmakta, risk primleri de olumsuz yönde etkilenmektedir.⁷

Uluslararası finansal istikrarın sağlanmasını ve uluslararası bankaların ortak standartlarda çalışmalarını sağlamak için⁸ G-10 Ülkeleri tarafından kurulan söz konusu Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim komitesi (Basel Committee On Banking Supervision)⁹ 1988 yılında farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda uluslararası platformda geçerli olacak asgari bir sektör standardı oluşturmak amacıyla Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını yayımlamıştır.¹⁰ Uzlaş, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüştür.

1988 yılı Basel I sermaye yeterliliği uzlaşısı sadece kredi riskini dikkate almaktaydı. Bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de önemli olduğu hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda Basel I'in kapsamına piyasa riskleri de alınmıştır.

Finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması, uygulanan sermaye standardının yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, bankaların gerçekte operasyonel riskleri de üstlenmelerine rağmen mevcut düzenlemenin banka sermayesini sadece piyasa ve kredi riskiyle ilişkilendirilmiş olması ve farklı faaliyetlerde bulunan tüm bankaların aynı yöntemle tabi tutulması, temel kredi risk kriteri olarak OECD üyeliğinin esas alınması nedeniyle Basel I yetersiz kalmaya başlamıştır. Olumsuzlukların giderilmesi, sektördeki risk algısının artırılması ve piyasalarda meydana gelen değişimlerin de dikkate alınabilmesi amacıyla Basel Komitesi tarafından Basel II'ye yönelik olarak Haziran 1999'da birinci taslak metin, Ocak 2001'de ikinci taslak metin, Nisan 2003'te ise üçüncü taslak metin yayımlanmıştır. Basel II'ye ilişkin nihai metin ise "Convergence of Capital Measurement and Capital Standards" (Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması), Haziran 2004'te yayımlanmıştır.¹¹

Eylül 2008'de ABD'nin en büyük bankalarından Lehman Brothers iflasını ilan etmiştir. Ardından Fannie Mae ve Fredi Mac'in ulusallaştırılmıştır. AIG sigorta şirketi çöküşün eşiğine gelmiştir. Fortis parçalanmış ve satılmıştır. İzlanda'nın en büyük ticari bankasının batışının ardından ülkenin bankacılık sistemi çökmüştür. Bunlar gibi süre gelen olaylar birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermesine yol açmıştır. Böylece kriz yaşanınca, sistemin tekrar dönüş sağlayabilmesi için önlemlerin tam olarak alınmadığı ve mevcut sistemin ciddi eksiklikler içerdiği görülmüştür. Bunun üzerine sistemin daha yakından izlenilmesi ve herhangi bir aksaklık durumunda anında cevap verilebilmesi için düzenlemeleri içeren Basel III Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II'yi destekleyeci¹²) (Biri Temmuz 2009 tarihinde, diğeri Aralık 2009 tarihinde olmak üzere iki paket halinde açıklanmıştır).¹³

⁷ Atiker, M. Basel-1 ve Basel-2, syf 1, Konya Ticaret Odası Bilgi Raporu, Sayı: 2005-01/08.

⁸ Aykut, C. Basel 2 Standartları, syf 1, Risk Yönetimi Başkanlığı, Türk Eximbank.

⁹ Horasan İ, a.g.e syf 75.

¹⁰ Özer, I ; Basel 2. Syf 24, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2009.

¹¹ Eser, E; a.g.e. syf 16

¹² Basel 2'nin hükümlerini kaldıran değil, Basel 2 uygulamalarının yanına ek olarak destekleyici hükümler içermektedir

¹³ Cangürel, O. (2011). Kriz, Basel III ve BDDK. Dünya Gazetesi. http://www.dunya.com/kriz-basel-iii-ve-bddk_89730_haber.html (27.11.2011)

2- BASEL I SERMAYE UZLAŞISI

Bankaların gelecekte oluşabilecek risklere karşı bulundurmaları gereken sermaye tutarının belirlendiği Basel I sermaye uzlaşısı 1988 yılında açıklanmıştır. Basel I'e göre sermaye yeterliliği en az %8 olmalıdır. Bu oranın hesaplanmasında sermayenin riskli varlıklara oranı dikkate alınmıştır.¹⁴

Sermaye Yeterlilik Oranı;

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Toplam sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar (kredi Riski+piyasa riski)}} \geq \%8$$

Cooke Rasyosu olarak da bilinen sermaye yeterliliği rasyosu Bank of England'ın yaptığı komitede oluşturulmuştur.¹⁵(Eser,2010;9) G-10 ülkeleri tarafından uygulamaya konulan Cooke rasyosu ismini o dönemdeki komite başkanından almaktadır.¹⁶

Sermayenin bileşenleri:

Basel uzlaşısının ilk halinde toplam sermaye ana sermaye ve katkı sermaye olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı.

Toplam sermaye bileşenleri:¹⁷**I- ANA SERMAYE**

- A) Ödenmiş sermaye
- B) Kanuni yedek akçeler
- C) İhtiyari ve fevkalade yedek akçeler
- D) Dönem kârı ve geçmiş yıllar kârı toplamı
- E) Dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamı (-)

II- KATKI SERMAYE

- A) Genel kredi karşılığı tutarı
- B) Banka sabit kıymet kıymet yeniden değerlendirme fonu
- C) Banka sabit kıymet kıymet yeniden değerlendirme tutarı (yıl içi)
- D) İştirakler, bağlı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı
- E) Alınan sermaye benzeri krediler
- F) Menkul değerler değer artış fonu
- G) Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar

III- SERMAYE (I + II)**IV-SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER**

- A) Mali iştirakler
- B) Özel maliyet bedelleri
- C) İlk tesis giderleri
- D) Peşin ödenmiş giderler

¹⁴ Horasan İ, a.g.e syf 77.

¹⁵ Eser, E; a.g.e. syf 9.

¹⁶ Özer, İ; a.g.e syf 29.

¹⁷ Özer, İ; a.g.e syf 29.

E) İştiraklerin, bağlı ortaklıkların, diğer ortaklıkların ve sabit kıymetlerin rayiç değeri kayıtlı değeri-
nin altında ise aradaki fark,

F) Türkiye'de faaliyet gösteren diğer bankalara verilen sermaye benzeri krediler

G) Şerefiye

V- TOPLAM SERMAYE (III - IV)

Cooke rasyosu yukarıdaki eşitlikle hesaplanmaktadır ve eşitliğin payındaki toplam sermaye ve pay-
dasındaki risk ağırlıklı varlıklar yukarıdaki tablolardaki kalemler itibariyle dikkate alınmaktadır. Basel
Sermaye Yeterliliği Uzlaşısında Cooke Rasyosu Oranı % 8 olarak kabul edilmiştir. Ancak bu oran 1992
yılı itibari ile geçerli dikkate alınacaktır. Daha öncesi için ise oran aşamalı olarak artacak şekilde 1989
yılı için oran %5, 1990 yılı için %6, 1991 yılı için %7 olarak belirlenmiştir.¹⁸

Risk Ağırlıklı Varlıkların bileşenleri¹⁹

Risk ağırlığı %	Aktif Türü
0	- Kasadaki nakit değerler - Altın - DİBS - Peşin Ödenmiş Vergiler - TCMB Özel Hesapları - Mevduat Munzam Karşılıkları - OECD Ülkeleri Hükümet ve Merkez Bankalarından alacaklar - Nakit, altın veya OECD hükümet veya merkez bankalarının kefaleti veya bunlarca ihraç edilen menkul kıymetler teminata alınmak suretiyle kullandırılan krediler
20	- Yurtiçi ve OECD Ülkelerinde Kurulu Bankaların Hesabı - OECD Ülkelerinde Kurulu Bankaların Kefaletiyle veya Bunlarca İhraç Edilen Menkul Kıymetler teminata alınmak Suretiyle Kullandırılan Krediler - Özel Finans Kurumları Hesabı- Akreditifler
50	- 1.derece Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Kullandırılan Konut Kredileri - Teminat Mektupları - Döviz ve Faiz Hadleri ile İlgili İşlemler
100	- Diğer Nakdi Krediler - Takipteki alacaklar - Vadesi Gelmiş Kuponlar - Banka Kabulleri - Garanti Verilen Prefinansmanlar - Gayrimenkul ve İştirak Yatırımları

¹⁸ Eser, E; a.g.e. syf 12.

¹⁹ Özer, İ; a.g.e syf 29.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere sadece dört risk ağırlığı kullanılması nedeniyle Basel-I'in risk duyarlılığı düşüktür. Bunun yanında farklı faaliyet alanları olan tüm bankalara aynı şekilde uygulandığından literatürde "herkese tek beden elbise" (one-size fits all) şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca yine literatürde Basel- I'de, "OECD kulüp kuralı" (club rule) şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı, OECD'ye üye ülkelere %0, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise %20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk ağırlığı uygulanması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmektedir.²⁰

2.1- Basel I'in Eleştirilen Yönleri

Finansal piyasalar ve bankacılık sektöründe meydana gelen sürekli gelişmelere rağmen Basel I uzlaşısının düzenlemeleri bu gelişmeleri karşılayamamıştır. Aşağıda Basel I'in düzenlemelerine ilişkin bazı eleştiriler yer almaktadır.

a) Sermaye yeterlilik oranı % 8 olarak belirlenmiştir. Ülke ve kuruluşların yapısına göre veya değişen koşullara göre esneklik göstermemektedir.²¹ Bir başka deyişle, farklı faaliyet alanları olan tüm bankalara aynı şekilde uygulandığından literatürde "herkese tek beden elbise" (one-size fits all) şeklinde tanımlanmıştır.²²

b) Basel I kredi risklerini 0-10-20-50-100 olmak üzere beş kategoriye ayırmaktaydı. Ayrıca OECD ülkelere risk ayrıştırmasında % 0 ağırlık vermektedir. OECD kulüp kuralı olarak literatüre geçen düzenleme Basel I'in en çok eleştirilen yönlerinden biriydi.

Kulüp Etkisinin Eksikliği Gösteren Bir Örnek²³

ÜLKE	S&P KREDİ NOTU (EKİM 2006 İTİBARIYLA)	OECD ÜYESİ Mİ?	BASEL 1 RİSK AĞIRLIĞI
KORE	A+	EVET	0%
MEKSİKA	BBB	EVET	0%
TÜRKİYE	BB-	EVET	0%
SİNGAPUR	AAA	HAYIR	100%

c) Basel I uzlaşısının ilk hali sadece kredi riskini kapsarken daha sonra piyasa riski de eklenmiştir. Ancak uzlaşi hala bankacılık sektörü için önemli bir faktör olan operasyonel riski dikkate almamaktaydı.

d) Basel I'in bir diğer eleştirilen yönü ise ikincil piyasa ve finansal piyasalarda yaşanan gelişmelere ayak uyduramamasıdır. Birçok banka borçlarını menkul kıymetleştirme yoluna giderek risklerini azaltmışlardır.²⁴

e) Kredi risklerine dayalı sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında borçluların ayrıştırılması yapılamamaktadır. Örneğin bankaların finansal yapısı çok sağlam bir firmaya ya da finans yapısı kötü olan

²⁰ Ay, İ; a.g.e syf 60.

²¹ Eser, E; a.g.e. syf 14.

²² Ay, İ; a.g.e syf 60.

²³ Eser, E; a.g.e. syf 15.

²⁴ Özer, İ; a.g.e syf 31.

bir firmaya verilen krediler için borçlu kalitesine bakılmaksızın, aynı oranda sermaye tutmak gerekmektedir.²⁵

f) Bankaların sadece sermaye yeterliliği oranını tutturmak için sermaye artırımına gitmeleri, getirisini dikkate almadan faaliyetlerini genişletmelerine sebep olmaktadır.

3- BASEL II SERMAYE UZLAŞISI

Finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması, uygulanan sermaye standardının yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, bankaların gerçekte operasyonel riskleri de üstlenmelerine rağmen mevcut düzenlemenin banka sermayesini sadece piyasa ve kredi riskiyle ilişkilendirilmiş olması ve farklı faaliyetlerde bulunan tüm bankaların aynı yönteme tabi tutulması, temel kredi risk kriteri olarak OECD üyeliğinin esas alınması nedeniyle Basel I'in yetersiz kalmaya başlamıştır. Olumsuzlukların giderilmesi, sektördeki risk algısının artırılması ve piyasalarda meydana gelen değişimlerin de dikkate alınabilmesi amacıyla Basel Komitesi tarafından Basel II'ye yönelik olarak Haziran 1999'da birinci taslak metin, Ocak 2001'de ikinci taslak metin, Nisan 2003'te ise üçüncü taslak metin yayımlanmıştır. Basel II'ye ilişkin nihai metin ise "Convergence of Capital Measurement and Capital Standards" (Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması), Haziran 2004'te yayımlanmıştır.²⁶

Basel komitesinin uygulamaya koyduğu standartlar tavsiye niteliğindedir ve herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Bununla birlikte finans piyasasında yaşanan gelişmeler finans piyasasının oyuncularları arasındaki rekabet yarışları ve piyasanın küresel bir zincir halinde her kesimi etkilemesi Basel kriterlerinin uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. AB komisyonu da Basel II kriterlerini aynen benimseyerek 27 ülke için zorunlu kılmıştır. (Mali finansal yapılanma, 2009)

Basel komitesi 2. Sermaye uzlaşısı adıyla litaretüre geçen kararlarında;

- Finans piyasasındaki güveni sağlamayı;
- Sektörde rekabete dayalı bir ortam kurmayı;
- Riskleri ele alıfta daha kapsamlı olmayı ve riskler için daha hassas bir ölçüm sağlamayı hedeflemektedir.²⁷

Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, getirdiği yenilikleri üç temel yapı üzerine inşa etmiştir. Bunlar "Yapısal Blok" (Pillar) olarak adlandırılan bölümlerdir.

- Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yükümlülüğü
- İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelemesi
- Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

3.1- Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yeterliliği

Yani Basel sermaye uzlaşısı sermaye yeterliliği konusunda daha kapsamlı hareket etmiştir. Risk ağırlıklı varlıklarda kredi ve piyasa riskinin yanında operasyonel riske de yer vermiştir. Buna göre yeni Cooke Rasyosu;

²⁵ Eser, E; a.g.e. syf 15.

²⁶ Eser, E; a.g.e. syf 16.

²⁷ Özer, İ; a.g.e syf 35.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Toplam sermaye}}{(\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk})} \geq \%8$$

Kredi Riski: Bankaların kısa ve orta vadede verdikleri kredilerin ödenmemesi veya gecikmeli ödenmesi sonucunda bankanın uğrayacağı zararı ifade eder.

Piyasa Riski: Bankaların finansal piyasalardaki faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarındaki değişimlerle zarar etme veya sermaye kaybetme riskini ifade etmektedir.

Operasyonel Risk: Bir bankanın işlemeyen iç süreçler, insan kaynakları, teknoloji ve sistemlerden ya da dış etkenlerden dolayı zarara uğrama riskini operasyonel risk olarak tanımlayabiliriz. Aslında kredi riski ve piyasa riski dışındaki bankanın maruz kalacağı tüm riskleri operasyonel risk kavramı içine alabiliriz.

Risk Ölçüm Yöntemleri²⁸

Risk Ölçüm Yöntemleri			
Kredi Riski	Standart Yaklaşım	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	
		Temel Yaklaşım	Gelişmiş Yaklaşım
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım	İçsel Model Yaklaşımı	
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	İçsel Ölçüm Yaklaşımı

3.1.1- Kredi riski

Kredi riski, bankanın verdiği borç kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın geri dönüşünün kısmen ya da tamamen olmaması şeklinde tanımlanabilir.²⁹ Kredi riski kaynağı olarak ticari ve bireysel krediler dışında bankalar arası para piyasası işlemleri, bonolar, opsiyonlar, vadeli işlemler, takas işlemleri, kabuller, döviz işlemleri, garanti ve kefaletler de riski doğuran işlemler olarak sayılabilir. İyi bir kredi riski yönetimi için önce kredi riskinin belirlenmesi gerekir, sonra ölçülmesi, izlenmesi, raporlanması ve yeterli sermayenin ayrılması gerekir.³⁰

Kredi riskinin yönetilebilmesi için öncelikle ölçülmesi gerekmektedir. Kredi riski ölçümündeki etkili faktörler; içsel derecelendirme, kredilerin yapısı, teminatı, limiti, vadesi ve diğer unsurlardır. Ekonomik koşullardaki değişikliklerin bankanın karşılaşılabileceği riskler üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve bankanın söz konusu değişikliklere karşı koyabilme gücünün değerlendirilmesini sağlamak amacıyla senaryo analizleri ve stres testleri yapılmalıdır. Mevcut sermaye yönetimi kurallarının risk değerlendirmeleri bakımından hassas olmadığı eleştirilerine karşı olarak yeni sermaye uzlaşısı Basel II de kredi riski için risk duyarlılığı farklı üç seçenek sunulmaktadır. Bu seçenekler;

- Standart Yaklaşım,

²⁸ Ay, İ; a.g.e syf 69.

²⁹ Horasan İ, a.g.e syf 89.

³⁰ Özer, İ; a.g.e syf 40.

Standart yaklaşımda krediler çeşitli varlık sınıflarına ayrılmıştır. Her varlık sınıfının risk ağırlık katsayıları belirlenmiştir. Değerlendirmeler genel itibari ile derecelendirme kuruluşlarının notlarına göre yapılmıştır. Varlık sınıfları³¹;

1. Hazine ve merkez bankalarına kullandırılan krediler,
2. Bankalara kullandırılan krediler,
3. Çok taraflı kalkınma bankalarına kullandırılan krediler,
4. Merkezi hükümet içinde yer almayan kamu kurum ve kuruluşlarına kullandırılan krediler,
5. Menkul kıymet şirketlerine kullandırılan krediler,
6. Kurumsal krediler,
7. Perakende krediler,
8. Konut ipotegi karşılığı kullandırılan krediler,
9. Ticari gayrimenkul ipotegi karşılığı kullandırılan krediler,
10. Tahsili gecikmiş alacaklar,
11. Yüksek risk kategorileri,
12. Diğer.

- Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
- Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

3.1.2- Piyasa riski

Piyasa riski finansal piyasaların faiz oranları ve döviz kurlarında değişmelerle bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme riski olarak ifade edilmektedir. Piyasa riski 1988 yılı Basel uzlaşısında yer almamaktaydı. Hızla kendini geliştiren piyasalar sonucu bankaların piyasa riski içinde sermaye ayırması gerektiği anlayışı gelişmiştir. Basel komitesi de bu konuda gerekli çalışmalara başlamıştır. Aldığı kararları 1993 yılında bir taslak olarak yayınlamıştır. Daha sonra üye çevrelerin katılımıyla da pekiştirerek 1996 yılında Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına getirilen bir ekle yürürlüğe koymuştur.³²

1993 yılındaki ilk taslakta bankaların işlemleri iki yönde değerlendirilmiştir. Birincisi bankacılık işlemleri, ikincisi alım satım işlemleridir. Piyasa riskinin asıl ağırlığı “ bankaların alım satım işlemleri”dir.³³

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nda da piyasa riski aynen korunmuştur. Piyasa riskinin etkin olarak ölçülmesi gerekir. Ancak bunun için hassas risk ölçüm yöntemleri kullanılmalıdır. Basel II bunun için iki farklı yaklaşımı belirlemiştir. Birincisi Standart Yaklaşım diğeri İçsel Ölçüm Modeli [Riske Maruz Değer] Yaklaşımıdır.³⁴

Bankalar kullanacakları yöntemi kendileri seçebilmektedir. Seçtikleri yöntemi denetim otoritesine bildirirler.³⁵

³¹ Kaya, M. Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Kobiler Üzerine Etkisi, syf 54, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyma Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta, 2007.

³² Eser, E; a.g.e. syf 24.

³³ Horasan İ, a.g.e syf 103.

³⁴ Horasan İ, a.g.e syf 103.

³⁵ Candan, H. ve Özgün, A. Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel 2, syf 62, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010,

Standart yöntem piyasa riskinin oluşumunu dört farklı kategoriye ayırmaktadır. Bunlar;³⁶

1. Faiz oranı riski
2. Hisse senedi opsiyon riski
3. Kur riski
4. Opsiyon sözleşmelerinden kaynaklanan riskler

Ayrıca faiz oranı riski ve hisse senedi opsiyon riski kendi içinde "genel piyasa riski" ve "spesifik risk" olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel piyasa riski, faiz oranı, döviz kuru vb. gibi faktörlerdeki olumsuz hareketlerden kaynaklanan risklerdir. Spesifik riskler ise finansal araçları ihraç eden ya da garanti eden kuruluşların yönetimlerine veya mali durumlarına ait meselelerden kaynaklanan risklerdir. Standart yöntem piyasa riski için genel itibarı ile %8'lik oranı öngörür.³⁷ Yani piyasa riski sermaye rasyosunun oranı genel itibarıyla %8'dir.

Riske Maruz Değer yaklaşımı ise bankanın kendi iç değerlendirme sistemine göre hesaplanacak ve riskimizin parasal olarak yani Türk lirası ya da dolar olarak ifade etmemizi sağlayacaktır. Bu yöntem gelişmiştir. Sonucu daha iyi ölçer ve RmD gerçeğe daha yakın çıkmaktadır.

Riske maruz değer ölçülmesi ile ilgili üç yöntem bulunmaktadır. Gelişmişlik düzeylerine göre bu yöntemler³⁸;

1. Parametrik Yöntem (Varyans Kovaryans yöntemi),
2. Tarihi Similasyon Yöntemi,
3. Monte Carlo Similasyon Yöntemi.

3.1.3- Operasyonel risk

Operasyonel Risk Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın getirdiği yeni risk yaklaşımıdır. Bankaların kredi riski ve piyasa riskinin yanında operasyonel risklerinin de olduğu görülmüştür. Operasyonel riskler, bankaların kredilerinden ya da finansal piyasalardan kaynaklanmayan ve daha çok maddi kayıplara yol açan risklerdir. Örneğin örgütlenmede yaşanan bir sorun, teknolojiye yaşanan bir problem ya da insan kaynaklarından kaynaklanan bir aksilik operasyonel bir risk yaratabilir.³⁹

Operasyonel riskin önemini vurgulayan bir olay 2010 yılında yaşanmıştır. Yunanistan'ın ve Avrupa Ülkelerinin krizle uğraştığı bir dönemde buna bağlı olarak piyasaların da durgun olduğu bir dönemde New York Borsasında yaşanan bir işlemsel hata borsalarda deprem etkisi yaratmıştı. Literatürde "Tombul Parmak"⁴⁰ olarak bilinen işlem hatasının gerçekleşmesi ABD ve Dünya Borsalarında beklenmedik düşüşlere neden olmuştur.⁴¹

³⁶ Candan, H. ve Özgün, A; a.g.e syf 63.

³⁷ Candan, H. ve Özgün, A ; a.g.e syf 64.

³⁸ Teker, S. Bolgün, E. Akçay, B. Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması, syf 47, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi: www.esosder.com/dergi/1204-TEKER.pdf, (16.11.2011)

³⁹ Özer, İ; a.g.e syf 77.

⁴⁰ Çeşitli piyasalarda yaşanmış 5 farklı tombul parmak olayı için bakınız: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklrDetayV3&ArticleID=995734&Date=30.10.2011&CategoryID=101&Rdkref=1>

⁴¹ Bir Citigroup trader'ı Procter and Gamble (P&G) hissesi için 16 milyon yerine 16 milyar dolarlık satış emri verince borsada zararına satış dalgası oluştu ve New York borsası çökme tehlikesi geçirdi. <http://tetatet.blogcu.com/ozgur-kalemim-tombul-parmak-olayini-yorumluyor/7830577> (21.11.2011)

Operasyonel risk aslında kredi riski ve piyasa riski dışındaki risklerdir. Operasyonel riski kategorilere ayırabiliriz.

İnsan Kaynakları Riski, çalışanlar menfaatleri doğrultusunda bankanın aleyhine faaliyetlerde bulunabilir. Örneğin dolandırıcılık yapabilir. Ya da ihmal söz konusu olabilir. Bu şekilde ahlaki tehlike olabilir ve banka riske maruz kalabilir.

Örgütlenme Riski, örgütlenme yanlışlıkları bankaları çeşitli risklere maruz bırakabilir. Örneğin denetçilerin uyumsuzluğu yönetime yeterli bilgi ulaşmaması, ya da örgütlenmenin bürokratik işlemler yaratması ve işlemsel süreçleri uzatması.

Teknolojik Riskler, bankacılık sistemlerinin bağlı olduğu teknolojik alt yapının sağlam olmaması gibi teknolojiye bağlı nedenlerle oluşan risklerdir. Örneğin, alt yapının eskimesi dolayısıyla sürekli işlemlerin donması.

Yasal Risk, mevzuat sisteminin yanlış yorumlanmasından ya da yeni mevzuat sisteminin tam uygulanmayışından kaynaklanacak risklerdir. Denetim otoritelerince ceza ya da tazminat uygulanır.

Dış Kaynaklı Riskler, doğal afet, siyasi krizler, savaşlar gibi dışarıdan kaynaklanan risklerdir.

Basel 2 Uzlaşısı operasyonel riskin ölçümünde³ farklı yaklaşım benimsemiştir.

- Temel gösterge yaklaşımı,
- Standart yaklaşım,
- İleri ölçüm yaklaşımı.

Temel gösterge yaklaşımında operasyonel risk için, son üç yıllık brüt gelirlerinin ortalamasının %15 ve sonucun 12,5 ile çarpımı sonucu sermaye yükümlülüğü hesaplanır.

Örneğin: A Bankasının son üç yıllık brüt geliri 200 Br ise, A Bankasının Sermaye yükümlülüğü $200 \times 0,15 \times 12,5 = 375$ Br olmaktadır. Yani brüt gelirinin çok olması bankanın daha çok faaliyette bulunmasını gerektirecek bu da operasyonel riskini arttıracaktır.⁴²

Standart yaklaşımda operasyonel risk için, bankaların faaliyet konuları sekiz farklı alana ayrılır. Faaliyet alanları için oluşturulan Beta oranlarıyla çarpılması sonucu elde edilen tutarın 12,5 ile çarpılarak sermaye yükümlülüğü bulunur. İleri ölçüm yaklaşımında ise banka sermaye yükümlülüğünü kendi içsel yöntemleriyle hesaplamaktadır.⁴³

Standart yaklaşım için bankaların faaliyet çeşitlendirmesi

Faaliyet alanı	Beta Faktörleri
Kurumsal finansman	%18
Alım satım hesapları	%18
Perakende bankacılığı	%12
Ticari bankacılık	%15
Transfer ve ödemeler	%18
Muhabirlik ilişkileri	%15
Aktif yönetimi	%12
Perakende komisyonculuğu	%12

⁴² Candan, H. ve Özgün, A ; a.g.e syf 99.

⁴³ Aykut, C; a.g.e syf 18.

İçsel ölçüm yaklaşımı ise bankaların risk ağırlıklarını kendilerinin ölçmesi gereğine dayanır. Basel Komitesi bankaların risklerinin kendilerinin belirlemesini ister. Çünkü herkes kendi risklerini daha iyi ölçmektedir. Ama ileri ölçüm yöntemleri maliyetli ve zahmetlidir. İyi yetişmiş personele ihtiyaç vardır. Bu nedenle bankalar kendileri bir ölçüm yöntemi uygulayamaz ise Basel komitesinin standart yöntemlerini kullanırlar.

3.2- İkinci Yapısal Blok: Kamusal Denetim ve İnceleme

Basel II uzlaşısı ikinci yapısal bloğu olarak adlandırılan Sistemin Kamusal Denetimi ve İncelenmesi, bankaların ve diğer ilgili kuruluşların öncelikle kendi içsel denetimi sonrasında ise yetkili denetim otoritesince denetlenmesi sürecidir. Basel 2'nin özünde risk yönetimini bankaların kendilerine yaptırtmak vardır. Bunun iki sonucu olacaktır. Birincisi bankalar kendilerini daha iyi analiz edecekler ve böylece standartların getirmiş olduğu sakıncalardan kaçınılmış olacaktır. İkinci sonuç ise yaptıkları ölçüm sistemleri ile bankalar yönetimden personeline bir süreç içinde denetimden geçmiş olacaktır.

Basel II Uzlaşısı denetim için bazı ilkeler uygun görmüştür. Bu ilkeler;⁴⁴

I. Birinci ilke Bankalara sorumluluk yüklemektedir. İlkeye göre her bankanın kendi risk profillerine göre uygulayacağı bir risk yönetim modeli olmalıdır. Banka böylece sermayelerine dönük stratejilerini yönetmeli ve süreç işlerken modeli denetlemelidir. Yönetim kurulu tarafından bir gözden geçirme sürecine sahip olunmasıdır.

II. İkinci ilke olarak denetim otoritesince bankaların yaptığı içsel sermaye ölçümlemleri ve sermaye rasyolarının değerlendirilmesidir. Denetim otoritesi bankaların risk yönetim süreçlerini sürekli izlemelidir. Gerekli görüldüğü zaman önlem alınır.

III. Bir diğer ilke de denetim otoritesinin bankalara sözü geçmesi yani gerektiğinde daha çok sermaye bulundurmalarını talep edebilmesidir. Yani bulundurulması gereken asgari sermaye yeterliliğinden daha çok sermaye bulundurulmasını bankalardan istemelidir. Genel asgari sermaye oranı Basel 2'de %8 iken BDDK Türk bankacılık sisteminde asgari sermaye oranının %12 olmasını istemektedir.

IV. Basel II Uzlaşısının ikinci yapısal bloğu olan denetim ve incelemeye ilişkin son ilkesi ise herhangi bir durumda denetim otoritesince erken müdahale edebilmesidir. Bankaların sermayesi risk profillerinin gerektirdiği sermaye yeterliliğinin altına düşmesi halinde, sermayenin artırılmasına yönelik ve daha da önemlisi yetersiz sermayeyi zayıflatmaya neden olan etkenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik önlemlerin alınır.

3.3- Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Basel 2 Uzlaşısı ile yeni getirilen piyasa disiplini, Basel II'nin üçüncü ayağını oluşturmaktadır. Komite'nin buradaki amacı kamuoyunun bilgilendirilerek piyasa disiplininin sağlanmasıdır. Kamuoyunun bilgilendirilmesi ile bankalar ile denetim otoritesi ve diğer piyasa ajanları arasındaki asimetrik bilginin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir.⁴⁵ Bilginin aktarılması konusunda piyasa etkinliğinin artırılması sağlanmaktadır.⁴⁶ Kamuya olan bilgi aktarımı bankaların risk profillerini, risk yönetim süreçlerini ve sermaye yeterlilikleri konularını kapsamaktadır.

⁴⁴ Atiker, M; a.g.e syf 1.

⁴⁵ Candan, H. ve Özgün, A ; a.g.e syf 62.

⁴⁶ Özer, İ; a.g.e syf 86.

Bilgi aktarımı konusunda Basel 2'nin çizdiği çerçeve;⁴⁷

Uygulamanın kapsamı hakkında açıklama	Sermaye'ye ilişkin açıklamalar	Risk profiline ilişkin açıklamalar
	- Sermaye bileşenleri - Sermaye yeterliliği bileşenleri	Genel niteliksel bilgiler - Kredi riski - Genel bilgiler Portföylere ilişkin bilgiler - Kredi riski profili - Kredi riski azaltıma teknikleri - Menkul kıymetleştirme - Piyasa riski - Operasyonel risk - Hisse senedi yatırımları - Yapısal faiz oranı riski

Bunun yanı sıra kamuya bilgi aktarımı yöntemleri zorunlu değildir. Bankalar kendi açıklama yöntemlerini kullanabilirler. Ancak açıklanan bilgilerin doğruluğu kanıtlanması görevi bankaya düşmektedir.

4- BASEL III SERMAYE UZLAŞISI

Eylül 2008'de ABD'nin en büyük bankalarından Lehman Brothers iflasını ilan etmiştir. Ardından Fannie Mae ve Fredi Mac'in ulusallaştırılmıştır. AIG sigorta şirketi çöküşün eşiğine gelmiştir. **Fortis** parçalanmış ve satılmıştır. en büyük ticari bankasının batışının ardından ülkenin bankacılık sistemi çökmüştür. Bunlar gibi süre gelen olaylar birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermesine yol açmıştır. Böylece kriz ortamında sistemin tekrar dönüş sağlayabilmesi için önlemlerin tam olarak alınmadığı ve mevcut sistemin ciddi eksiklikler içerdiği görülmüştür.⁴⁸ Bunun üzerine sistemin daha yakından izlenmesi ve herhangi bir aksaklık durumunda anında cevap verilebilmesi için düzenlemeleri içeren Basel III Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II'yi destekleyeci⁴⁹) biri Temmuz 2009 tarihinde diğeri Aralık 2009 tarihinde olmak üzere 2 paket halinde açıklanmıştır.

Basel III ile bankacılık sistemi ve finansal piyasalar için hedefler şöyledir⁵⁰;

- Finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin güçlendirilmesi,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Piyasa disiplininin artırılması,

Bu hedeflere ulaşmak Basel III kapsamında;

- Sermaye yeterliliğini nicelik olarak artırılması, nitelik olarak geliştirilmesi,
- Sermaye yeterliliğinin ekonomik konjonktüre göre azaltılıp artırılması,

⁴⁷ Arslan İ; Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, syf 63, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/%C4%B0brahim%20ARSLAN/ARSLAN,%20%C4%B0BRAH%20%C4%B0M.pdf (30.11.2011)

⁴⁸ BDDK, Sorularla Basel III, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf (30.11.2011)

⁴⁹ Basel 2'nin hükümlerini kaldıran değil, Basel 2 uygulamalarının yanına, destekleyici, ek hükümler olarak getirilmiştir

⁵⁰ BDDK, Sorularla Basel III. A.g.e syf 1.

- Likidite oranlarının düzenlenmesi,
- Karşı taraf riskinin hesaplama yöntemlerinde değişiklik yapılması,
- Alım satım işlemlerine ilişkin riskin geliştirilmesi çalışmaları yapılmıştır.

Basel III ile öncelikle daha nitelikli sermaye oluşturulmaya yönelinmiştir. Bu amaçla ana sermaye kalemlerinden öz sermayenin gücünün artırılması öngörülmüştür. Nicelik olarak da sermaye oranı artırılmıştır. Çekirdek sermaye oranının %7'ye, ana sermaye oranının %8,5'e kademeli olarak yükseltilmesi öngörülmüştür. Ayrıca gemilerin kıyıya yanaşırken kullandıkları tekerlekler misali bankalarda ekonominin döngüleri için %0 ila %2,5 oranında sermaye tutulması öngörülmüştür. Basel 3'e kadar aktiflerle öz kaynaklar arasındaki ilişki risk temelli olarak hesaplanmıştır. Basel 3 ise ayrıca risk bazlı olmayan kaldıraç oranı uygun görmüştür. Oranını ise %3 olarak belirlemiştir. Basel 3 likidite düzenlemeleri de öngörmüştür. En az %100 olacak biçimde Likidite Karşılama Oranı ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı adlarıyla iki yeni düzenleme getirmiştir.⁵¹

5- SONUÇ

1970'li yıllarda piyasalarda meydana gelen finans krizlerini önlemek amacıyla 1974 yılı sonunda BIS bünyesinde "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi" adı altında bir komite kurulmuştur. Bu komite finans piyasasına ilişkin araştırmalar yaparak uygulanması gereken politikaları üretmiştir. Komite kendince olması gereken düzenlemeleri uygulanması gereken kriterleri yayınlamıştır. Süreç 1988 yılında birinci Basel Sermaye yeterliliği uzlaşısı ile başlamış, piyasanın gereklerine göre ve eksikliklerin giderilmesine göre günümüze kadar sürmüştür. Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi araştırmaları ve kriterleri tek başına yapmamış ilgili çevrelerden de yardım ve destek almıştır. Bu bağlamda uzlaşılar kendilerini geliştirerek üç aşamada kriterler yayınlanmıştır.

Komite kararları bağlayıcı olmamakla birlikte araştırmaların doğruluğu ve önerilen kriterlerin finans piyasası için kaçınılmaz sonuçları engelleyeceğinin açık olması komite kararlarının bir çok ülke tarafından uygulanmasına neden olmuştur. Avrupa Birliği üye ülkelere zorunlu tutmuş, ABD ve Kanada gibi ülkelerde kriterler uygulanmaktadır. Ülkemizde de Basel kriterlerine çok önem verilmektedir. Basel I kriterleri uygulanmakta iken Basel II kriterlerine de geçiş süreci sürmektedir. BDDK bu süreci yakından takip etmekte ve Türk Finans Piyasası için optimal sistemi oluşturmaya çalışmaktadır.

Basel komitesinin finansal piyasalarda yaşanan krizlerden sonra kendine ders çıkararak kriterlerinde sürekli güncellemeye gittiği görülmektedir. Kriterlerin uygulanması sistem için bir maliyet oluşturmaktadır. Bununla birlikte kriterlerin uygulanması yaşanacak krizlere önlem, oluşmuş krizlerin aşılanmasında yardımcı hatta kriz ortamında dayanıklılığı arttırmada destek olacaktır.

KAYNAKÇA

- Atiker, M. (2005). , Basel-1 ve Basel-2 ; Konya Ticaret Odası Bilgi Raporu, Sayı: 2005-01/08
- Ay, İ. C. (2010). Basel Kriterleri Çerçevesinde Türk finans ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Düzenlenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aykut, C. Basel 2 Standartları, Risk Yönetimi Başkanlığı, Türk Eximbank

⁵¹ BDDK, Sorularla Basel III. A.g.e syf 2,3.

- Bektaş, Z. (2009). Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Berktas, F. (2009). Basel II Kriterleri Çerçevesinde Rating Modelinin Kobi'lere Uygulanabilirliği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Candan, H. ve Özgün, A. (2010). Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- Delikanlı, İ. U. (2011). Basel-III: Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi ve Türk Bankalarına Etkileri Konferansı konuşma metni
- Eser, E. (2010). Basel 2 uzlaşısı çerçevesinde kredi riskinin incelenmesi ve kredi riskinin ölçümüne yönelik kantitatif bir çalışma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Horasan, İ. (2010). Bankacılık sektöründe kredilendirmede uygulanan finansal analiz teknikleri ve Basel 2 kriterlerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kaya, M. (2007). Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Kobiler Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyma Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Özer, I. (2009). Basel 2. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Teker, S. Bolgün, E. Akçay, B. (2005). Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi: www.esosder.com/dergi/1204-TEKER.pdf, (16.11.2011)
- Arslan İ; Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, syf 63, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/%C4%B0brahim%20ARSLAN/ARSLAN,%20%C4%B0BRAH%C4%B0M.pdf (30.11.2011)
- Cangürel, O. (2011). Kriz, Basel III ve BDDK. Dünya Gazetesi. http://www.dunya.com/kriz-basel-iii-ve-bddk_89730_haber.html (27.11.2011)
- BDDK, Sorularla Basel III, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf (30.11.2011)
- <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetayV3&ArticleID=995734&Date=30.10.2011&CategoryID=101&Rdkref=1> (30.11.2011)
- <http://tetatet.blogcu.com/ozgur-kalemim-tombul-parmak-olayini-yorumluyor/7830577> (30.11.2011)